

TLPST

Lesbrief 76: maart 2021

Wilt u laten weten wat u van deze TLPST vond? Hebt u tips voor de volgende aflevering? Mail ons: redactie@onzetaal.nl.

Let op met beeldspraak

Bij het praten over ziektes wordt vaak beeldspraak gebruikt; zo ook als het over het coronavirus gaat. De lockdown wordt dan opeens “een hamer”. Onderzoekster Jana Declercq is geïnteresseerd in de mogelijke effecten van die beeldspraak.

> [Lees verder](#)

Wat is de overeenkomst tussen *volvo*, *audi* en *fiat*?

Volvo, *audi* en *fiat* zijn in de eerste plaats vormen van Latijnse werkwoorden. Ze betekenen: ‘ik wentel’, ‘luister’ en ‘laat het gedaan worden’. Maar wij kennen ze vooral als zelfstandige naamwoorden. Er zijn meer van dat soort woorden.

> [Lees verder](#)

Wat is een auagram?

De woorden *taal* en *laat* zijn anagrammen van elkaar: dezelfde letters, maar in een andere volgorde. Maar wat als je ook letters ondersteboven mag zetten? Dan zijn er veel meer mogelijkheden, laat wiskundige en cabaretier Jan Beuving zien.

> [Lees verder](#)

Jodenkoeken worden odekoeken

Jodenkoeken zijn redelijk bekend: in veel supermarkten en bij sommige bakkers kun je ze wel vinden. Maar nu heeft de grootste fabrikant van die koeken besloten de naam te veranderen. Voortaan heten ze *odekoeken*: zonder *j* en zonder *n*.

> [Lees verder](#)

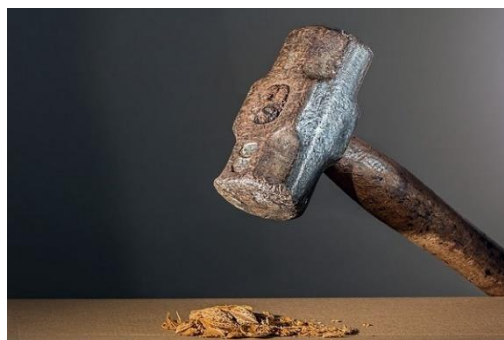

Let op met beeldspraak

Is het je weleens opgevallen dat we bij het praten over een ziekte (en dus ook over het coronavirus) vaak beeldspraak gebruiken? Bijvoorbeeld: in plaats van 'De harde maatregel van de gedeeltelijke lockdown is echt nodig', zei minister-president Mark Rutte: 'Met de gedeeltelijke lockdown hebben we een grote hamer uit de gereedheidskist gehaald.'

Zo'n vergelijking noem je een metafoor; metaforen zijn een vorm van beeldspraak. Je gebruikt 'beelden' om duidelijk te maken wat je bedoelt. Onderzoekster Jana Declercq is geïnteresseerd in de mogelijke effecten van die beeldspraak of 'metaforen'.

Als voorbeeld geeft ze het woord *tsunami*: gebruik je dat samen met *corona*, dan lijkt het of we helemaal geen invloed op deze ziekte hebben. Bij beeldspraak over ziektes kom je verder vaak metaforen tegen die te maken hebben met oorlog en strijd. Denk maar aan 'het gevecht tegen een vreselijke ziekte'. Dat kan sommige mensen bang en moedeloos maken, terwijl anderen er juist weer kracht uit putten.

[Voor haar onderzoek](#) heeft Jana Declercq een eigen metaforenklassement opgesteld. Een van de koplopers daarin (dat is ook een metafoor!) is 'coronamaatregelen als marathon en niet als sprint'. Kennelijk vinden politici het een mooi beeld om de maatregelen tegen corona te vergelijken met een hardlooptwedstrijd waarbij je vooral heel lang moet volhouden. Declercq pleit ervoor om goed na te denken over de beeldspraak die je gebruikt als het gaat om ziekte en gezondheid.

Vragen en opdrachten

Beantwoord de vragen 1a en 1b eerst voor jezelf en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

- 1a** Lees de tekst. Er worden verschillende voorbeelden van metaforen voor corona genoemd. Kies er 1.
- 1b** Wat zeggen de mensen die deze metafoor (zie vraag 1a) gebruiken eigenlijk over corona?

Beantwoord vraag 2 samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoord daarna in de klas.

- 2** Lees [de tekst over het onderzoek](#). Vertel in eigen woorden waarom het belangrijk is stil te staan bij beeldspraak die je gebruikt als het gaat om ziekte en gezondheid.

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Wat is de overeenkomst tussen *volvo*, *audi* en *fiat*?

Die vraag komt van taaljournalist Gaston Dorren. *Volvo*, *audi* en *fiat* zijn in de eerste plaats vormen van Latijnse werkwoorden. *Volvo* betekent 'ik wentel', *audi* betekent 'hoor' of 'luister' en *fiat* is 'laat het gedaan worden'.

Tegenwoordig worden ze in het Nederlands – en andere talen – als zelfstandig naamwoord gebruikt: *Volvo*, *Audi* en *Fiat* zijn merknamen van auto's. Daarnaast kun je *fiat* gebruiken als je 'toestemming' bedoelt: 'Jan heeft zijn *fiat* gegeven' betekent dat Jan iets goedvindt.

In onze taal en andere moderne talen bestaan nog meer zelfstandige naamwoorden (en namen) die zijn ontleend aan een vervoegde vorm van een Latijns werkwoord. Gaston Dorren [heeft er een lijstje van gemaakt](#) met onder meer *video*, *audio*, *debet*, *credit/krediet* (denk ook aan *creditcard/kredietkaart*), *prosit* en *proficiat*.

Vragen en opdrachten

Beantwoord de vragen 1a en 1b eerst voor jezelf en bespreek je antwoorden daarna in de klas.

- 1a In de tijd van het Romeinse Rijk bestond er nog lang geen *video* en *audio* zoals wij die kennen. Toch bestonden deze woorden wel al in het Latijn. Wat betekenden ze?
- 1b In het jaar 2000 kwam de populaire film *Memento* uit. Dit Latijnse woord staat ook in het lijstje van Dorren. Zoek op waar de film over gaat. Vind je de titel geschikt? Licht je antwoord toe.

Beantwoord de vragen 2a en 2b eerst samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoorden daarna in de klas.

- 2a Bekijk nog eens [het lijstje van Gaston Dorren](#). Wat betekent de 'oneliner' *veni, vidi, vici*?
- 2b Mocht je in de toekomst onderzoeker worden, dan kun je wellicht aanspraak maken op een van de drie subsidies voor wetenschappelijk onderzoek: *Veni*, *Vidi* of *Vici*. Stel dat jij een zeer ervaren wetenschappelijk onderzoeker bent, welke van de drie subsidies zou dan voor jou bedoeld zijn? Licht je antwoord toe.

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Wat is een auagram?

De woorden *taal* en *laat* zijn anagrammen van elkaar: ze hebben dezelfde letters maar die staan in een andere volgorde. Andere voorbeelden zijn *blokkade* en *kladboek*, *spreektaal* en *speelkaart*, of *kapper* en *krappe*. Als je van de letters ook groepjes woorden mag maken, wordt het nog leuker: van *doelverdediger* kun je dan *de redder viel goed* maken.

De wiskundige en cabaretier Jan Beuving bedacht een nóg creatievere manier om het ene woord in het andere om te vormen: wat als je letters niet alleen op een andere plaats mag zetten, maar ze ook ondersteboven mag zetten? Als je de *d* op zijn kop zet, krijg je een *p*. En de *b* kun je omdraaien tot een *q* en de *n* tot een *u*. Zo kun je van *bint buit* maken en van *qua ban*.

Auagrammen [noemt Beuving dit](#) – want natuurlijk is *auagram* een auagram van *anagram*.

Vragen en opdrachten

Beantwoord de vragen 1a en 1b met een klasgenoot en bespreek jullie antwoorden daarna in de klas.

- 1a Van welke bekende Nederlander is *Matroos Cobra* een anagram?
- 1b Maak anagrammen van de volgende bekende namen. Probeer geen letters over te houden.
 - Jesse Klaver
 - Willem-Alexander
 - Kraantje Pappie

Beantwoord vraag 2 samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoord daarna in de klas.

- 2 Bedenk zelf een 'auagram'. Bespreek in de klas welk 'auagram' het mooist gevonden is.

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Jodenkoeken worden odekoeken

Jodenkoeken zijn redelijk bekende koeken: in veel supermarkten en bij sommige bakkers kun je ze wel vinden. Maar nu heeft de grootste fabrikant van deze koeken besloten de naam te veranderen. Voortaan heten ze *odekoeken*, dus zonder *j* en zonder *n*.

De reden voor de verandering? Sommige klanten vonden de naam ongepast. Werd er misschien iets beledigends voor Joden mee bedoeld? Dat is helemaal niet zeker. Niemand weet zeker waarom jodenkoeken eigenlijk *jodenkoeken* worden genoemd, maar volgens journalist [Ewoud Sanders](#) werden ze waarschijnlijk het eerst gebakken door Joodse bakkers.

[Joodse organisaties zeiden](#) dat ze de stap niet per se nodig vonden. Maar ze waardeerden hem wel.

Er zijn wel vaker producten van naam veranderd omdat de oude naam volgens sommige mensen beledigend was. Chocoladezoenen heetten ooit *negerzoenen*, en *zigeunersaus* heet sinds vorig jaar bij sommige fabrikanten *pikante saus volgens Hongaars recept*.

Vragen en opdrachten

Beantwoord de vragen 1a, 1b en 1c en 1d eerst voor jezelf en bespreek de antwoorden daarna in de klas.

- 1a** In de eerste alinea van het artikel van Ewoud Sanders staat dat Amarant Bakkers verder gaat met de naam *odekoeken*. Waarom wilde het bedrijf af van de naam *jodenkoeken*?
- 1b** Er wordt in het artikel niet verklaard waarom gekozen is voor *odekoeken*. Hoe zou jij deze naam verklaren?
- 1c** In de laatste alinea van het artikel staat dat de Echte Enkhuizer Koekfabriek haar koeken *jodekoeken* blijft noemen, maar dan zonder *tussen-n* “om toch een klein beetje afstand van het woord *joden* te houden.” Welke kritische vraag kun je daarbij stellen?
- 1d** Wat vind jij beter: *odekoeken*, *jodekoeken* of zou je een heel andere naam bedenken? Licht je antwoord toe.

Beantwoord vraag 2 samen met een klasgenoot en bespreek jullie antwoord daarna in de klas.

- 2** In de laatste zin van de tekst staat dat *zigeunersaus* nu door bepaalde fabrikanten *pikante saus volgens Hongaars recept* wordt genoemd, een erg lange naam. Bedenk een korte, pakkende naam voor deze typische saus. Wie heeft de beste naam bedacht?

> [Antwoorden](#)

> [Terug naar de voorpagina](#)

Antwoorden eerste onderwerp

- 1a Eigen antwoord, bijvoorbeeld *tsunami*.
- 1b Eigen antwoord, bijvoorbeeld: "Dat corona iets is wat je met geen enkele maatregel kunt tegenhouden."
- 2 Eigen antwoord, bijvoorbeeld: "Je kunt mensen er onbedoeld mee kwetsen of onbewust ideeën de wereld in helpen waar je bij nader inzien misschien helemaal niet achter staat."

Antwoorden tweede onderwerp

- 1a *Audio* betekent 'ik hoor' en *video* 'ik zie'.
- 1b *Memento* betekent 'herinner je!'
De titel is toepasselijk omdat de hoofdpersoon uit deze film de moordenaar van zijn vrouw wil vinden, hoewel hij last heeft van geheugenverlies. Daarom laat hij belangrijke feiten op zijn lichaam tatoeëren; anders vergeet hij ze weer.
- 2a 'Ik ben gekomen, ik heb gezien en ik heb overwonnen'; ook wel korter: 'Ik kwam, ik zag, ik overwon.'
- 2b De Vici-subsidie.
De Veni-subsidie is voor pas gepromoveerde onderzoekers. De Vidi-subsidie is voor onderzoekers die na hun promotie al enkele jaren onderzoek hebben verricht. De Vici-subsidie is voor zeer ervaren onderzoekers die sinds hun promotie hebben laten zien dat zij een eigen onderzoekslijn kunnen ontwikkelen.

Antwoorden derde onderwerp

- 1a Marco Borsato.
- 1b Eigen antwoord, bijvoorbeeld:
- Jesse Klaver: *Kees Vlasjer, Elke Jasvers, Veel Krasjes*
- Willem Alexander: *Drallaxien Wemel, Maxwell Eilander, Malle Laxeerwind*
- Kraantje Pappie: *Praatje Knappie, Piepje Tapkraan*
- 2 Eigen antwoord.

Antwoorden vierde onderwerp

- 1a De naam *jodenkoeken* past volgens de fabrikant niet meer bij deze tijd met belangrijke waarden als gelijkheid en inclusiviteit.
- 1b Eigen antwoord, bijvoorbeeld: "Een *ode* is een verhaal of lied om iemand mee te eren. Een *odekoek* is dan misschien een koek die bedoeld is om uit te delen als blijk van waardering."
- 1c Eigen antwoord, bijvoorbeeld: "Hou je afstand van het woord *joden* door de tussen-n weg te halen? Waarom zou je afstand willen houden van het woord *joden* als je vindt dat er met het woord *jode(n)koeken* niets mis is?"
- 1d Eigen antwoord.
- 2 Eigen antwoord.